kuni 1916. a. kevadeni, võttes osa mitme lahingu juhtimisest ning operatiiv-luuretest ja juhtides side korraldust. 1916. a. suvel võttis ta osa kindr. Brussilov'i pealetungi-operatsioonist Vene lõunarindel, teenides mitmes staabis, määrati s. a. sügisel XI armee staapi käskudetäitjaks ohvitseriks õhulaevastiku alal, ülendati alampolkovnikuks ja omandas Kiievi vastavas koolis lendur-vaatleja kutse. Sügisel 1917 ilmus S. Peterburi eesti sõjaväelaste keskkomitee kutsel kodumaale, kus ta Eesti sõjaväe ülemkomitee poolt valiti asutatava I Eesti diviisi staabiülemaks, täites ajutiselt, kuni J. Laidoner'i (vt.) päralejõudmiseni, ka diviisiülema kohuseid. Dets. alul 1917 formeeriti diviisi staap ja diviis, kuid enamlise võimu surve takistas edukat tööd ja jaan. lõpul 1918 oli S. sunnitud teda ähvardava vangistuse eest põgenema Venemaale, kust aprillis s. a. tagasi tulnud ja polkovnikuks ülendatud, end saksa okupatsioonivõimude eest varjas maal asudes. Vabadussõja alul ilmus S. Tallinna ning määrati dets. 1918 operatiivstaabi ja veebr. 1919 vägede ülemjuhataja staabi ülemaks, kellena toimis sõja lõpuni. Oma kõrgema sõjaväelise eribariduse ja ilmasõjas omandatud laialdaste kogemuste tõttu sai ta J. Laidoner'i lähemaks kaastööliseks terve Vabadussõja kestes, toimides vägede organiseerimise, sõjakavade ning üksikute operatsioonide ettevalmistamise alal ja täites mitmel korral ülemjuhatajagi kohuseid. Sept. 1919 ülendati ta kindralstaabi kindralmajoriks ja nimetati dets. s. a. Eesti ja Nõukogude Vene vahelise rahukonverentsi Eesti delegatsiooni liikmeks, kellena ta oli 2. II 1920 sõlmitud Tartu rahu allakirjutajaid. Kevadel 1920 lahkus S. tegevast teenistusest, valiti s. a. sügisel põllumeeste-kogude erakonna nimekirja järgi I Riigikogu liikmeks ja jaan. 1921 sõjaministriks, kellena oli ametis augustini 1923, juhtides sõjaväe rahuaegse organisatsiooni loomist ja väeosade väljaõppe korraldust. Dets. 1924 kuni märtsini 1927 toimis S. teiskordselt sõjaministrina mitmes kabinetis; sel ajajärgul loodi kaitseliit kodanikkude omakaitse organisatsioonina, lähendati vägede väljaõpet Lääne-Euroopa meetodeile ja valmistati ette 1-a. sundteenistusele üleminekut. — S. oli ka II ja III Riigikogu liige ja on osa võtnud mitmest rahvusvahelisest konverentsist; viimasist mainitagu Eesti-Läti konverentsi okt. 1923, mille tulemuseks oli Eesti-Läti liit. Peale riigikaitse ja politika on ta toiminud ka seltskondliku tegevuse alal ja avaldanud ajakirjanduses j. m. rea artikleid sõjaasjandusest. Neist on mainitavad »Väikeriikide sõjavägi« (»Sõdur« 1919) ja strateegiline ülevaade »Eesti vabadussõda 1918–20« (koguteos »Eesti maa, rahvas, kultuur«, Tartu, 1926, lk. 268—307, ka eribrošüürina a. 1925). Ka on S. Eesti Vabadussõja ajaloo komitee esimees.

Isikl., Sõjaministeeriumist j. m. saadud andmed. *T.*

SPEEK (pseud. **Leidin**), **Jaan,** õpetaja, kirjanik ja seltskonnategelane, sünd. 12. IX 1866 Tartumaal Pangodi v. Lipardi talu pidaja pojana, õppis Kastolatsi klk.-koolis, Tartu linnakoolis ja sealses seminaris ja oli a.-st 1887 tegev Kreenholmi puuvilla-vabriku 2-kl. ministeeriumikooli õpetajana Narvas. Iseõppimise teel täiendas S. oma haridust. Varakult avaldus temas kirjaniku and; juba tema klk.-kooli põlves ilmusid ta esimesed luuletised a. 1885 »Meelejahutajas« ja »Postimehes«. Sest ajast alates avaldas ta mitmes ajalehes, eriti aga »Postimehes« laule, jutustusi, reisikirjeldusi, arvustusi ja juhtkirju jooksvaist päevaküsimusist osalt nimeta, osalt varjunime all. Suvel 1906 oli S. »Postimehe« Tallinna väljaande ja aa. 1906–07 Narvas ajalehe »Põhjanaela« toimetajaks, kuuludes Eesti eduerakonna, hiljemini rahvaerakonna tegelaste hulka. Olles hea kõnemees esines ta tihti Narva seltsides ja koosolekuil südilt oma vaadete eest võideldes ja rahutuil aegadel tagakiusamiste all kannatades. — S. suri 29. IV 1921 Narvas; maetud Otepää surnuaiale.

Põhja Kodu 1921, nr. 50, 52; Pvl. 1924, nr. 114; Vaba Maa 1921, nr. 112; Hermann, E. kirj. ajal., 523; Post. album, lk. 241 j. *A. J.*

SPEEK, Peter Aleksander, eelmise vend, politikategelane ja ühiskonnateadlane, sünd. 4. VI 1873 Tartumaal Pangodi v., õppis Laguja külakoolis, Kastolatsi kr.-õigeusu kirikukoolis, Tartu õpetajateseminaris (1890), Peterburi kub.-semstvo õpetajatekoolis (1891—94) ja prof. Leshaft'i kasvatusteaduslikel ja Peterburi semstvo põllutöö-kursustel. S. oli õpetajaks Lohkva külakoolis Raadi vallas (1894), Rannu kihelkonnakoolis (1894–95), Kaarepera ministeeriumikooli juhatajaks (1895–96), samas ametis Lohusoo min.-koolis, olles ühtlasi selle kooli juures asuva pedagoogikaklassi juhatajaks (1896–99). Politilisel aluspinnal võimudega konflikti sattunud, lahkus ta koolitööst, jätkates oma edasiharimist Tartu ülikooli õigusteaduskonna vabakuulajana, töötades samal ajal suveti Pihkva kub.-semstvos statistikuna ja olles 1901. a. »Oleviku« toimetajaks. 1903. a. asutas ta ühes M. Martna ja R. Aavakiviga (vt. neid) ajalehe »Uudised«, mille esimene nr. ilmus 20. XI 1903, ja oli selle toimetajaks 1905. a. detsembrini. Juba Peterburis koolis käies omandas S. põrandaalustes edasiharimis-ringides sotsialistliku ilmavaate alged, peaasjalikult Vene narodnikute suuna-